

O‘ZBEK VA KOREYS TILLARIDA OT SO‘Z TURKUMI

*Farmonova Shalola Furqat qizi
SamDCHTI. Koreys tili yonalishi
2401-guruh talabasi
farmonovashalola12@gmail.com*

Annotatsiya

Ushbu maqolada o‘zbek va koreys tillaridagi ot so‘z turkumining lisoniy tabiati qiyosiy-tipologik jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqotda har ikki tilning agglyutinativ qurilishi, otlarning son, kelshik va egalik kategoriyalaridagi o‘xshash hamda farqli jihatlari ilmiy jihatdan asoslangan. Shuningdek, koreys tilidagi murakkab numerativlar tizimi va o‘zbek tilidagi egalik qo‘shimchalarining o‘ziga xos xususiyatlari qiyosiy o‘rganilib, tillararo grammatik interferensiya masalalari yoritilgan.

Kalit so‘zlar: Agglyutinatsiya, ot so‘z turkumi, kelshik kategoriyasi, ko‘plik shakli, numerativlar, koreys tili, o‘zbek tili, qiyosiy tilshunoslik.

Аннотация

В данной статье проводится сравнительно-типологический анализ лингвистической природы имени существительного в узбекском и корейском языках. В исследовании научно обоснованы сходства и различия в агглютинативном строе обоих языков, а также в категориях числа, падежа и принадлежности существительных. Проведено сравнительное изучение сложной системы нумеративов в корейском языке и специфических особенностей аффиксов принадлежности в узбекском языке.

Ключевые слова: Агглютинация, имя существительное, категория падежа, форма множественного числа, нумеративы, корейский язык, узбекский язык.

Abstract

This article provides a comparative-typological analysis of the linguistic nature of the noun category in the Uzbek and Korean languages. The study scientifically substantiates the similarities and differences in the agglutinative structure of both languages, as well as in the categories of number, case, and possession. Furthermore, a comparative study of the complex system of numeratives in the Korean language and the specific features of possessive affixes in the Uzbek language is conducted.

Keywords: Agglutination, noun category, case category, plural form, numeratives, Korean language, Uzbek language.

Kirish

Zamonaviy qiyosiy tilshunoslikning ustuvor yo‘nalishlaridan biri — turli tillar tizimidagi grammatik kategoriyalarning o‘xshash va farqli jihatlarini aniqlash orqali tillarning ichki qonuniyatlarini kashf etishdir. O‘zbek tili va koreys tili o‘zining agglyutinativ qurilishi bilan ajralib turadi, ya’ni har ikki tilda ham so‘z o‘zagiga qo‘shimchalarning "ulanishi" orqali yangi grammatik ma’nolar hosil qilinadi [3]. Biroq, bu o‘xshashlik faqatgina texnik jarayonda namoyon bo‘lib, otlarning semantik va funksional yuklamasi har bir xalqning madaniy va ijtimoiy qarashlari asosida turlicha shakllangan.

Ot so‘z turkumi har qanday tilning leksik asosi bo‘lib, borliqdagi predmet va hodisalarni nomlash vazifasini bajaradi. O‘zbek tilshunosligida otlarning egalik va kelshik tizimi qat’iy sintetik xarakterga ega bo‘lsa, koreys tilida otlar ijtimoiy iyerarxiya va hurmat formalari (honorifiks) bilan chambarchas bog‘liqdir [1]. Ushbu maqolada biz nafaqat grammatik shakllarni, balki ularning nutqdagi pragmatik vazifalarini ham qiyosiy tahlil qilamiz. Tadqiqotning dolzarbligi shundaki, koreys va o‘zbek tillari o‘rtasidagi lisoniy aloqalarning kuchayishi ushbu tillarni o‘rganuvchilar uchun aniq qiyosiy metodikani talab etadi.

Asosiy qism

O‘zbek va koreys tillarida otlar agglyutinatsiya tamoyili asosida o‘zgaradi, biroq affikslarning ketma-ketligi va funksiyasida jiddiy tafovutlar mavjud. O‘zbek tilida otlarning morfologik zanjiri o‘ta barqaror: o‘zak + ko‘plik + egalik + kelshik (masalan: do‘st+lar+imiz+ga). Koreys tilida esa bu tartib nisbatan erkinroq ko‘rinsa-da, kelshik ko‘rsatkichlari (postpozitsiyalar) so‘zning oxirgi bo‘g‘ini unli yoki undosh bilan tugashiga qarab turlicha shakllanadi (-i/-ga, -eul/-reul) [2]. Bu hodisa koreys tilida fonetik uyg‘unlikning grammatikaga ta’siri yuqori ekanligidan dalolat beradi.

Son kategoriyasini qiyoslaganda, o‘zbek tilidagi -lar qo‘shimchasi ko‘p ma’noiligi bilan ajralib turadi. U nafaqat miqdorni, balki hurmat, piching, umumlashtirish kabi pragmatik ma’nolarni ham o‘z ichiga oladi [5]. Koreys tilidagi -deul (≡) esa asosan aniq miqdorni ifodalash uchun xizmat qiladi, biroq koreys nutqida ko‘plik ma’nosi kontekstdan ma’lum bo‘lsa, bu qo‘shimchani ishlatmaslik odat tusiga kirgan [4]. O‘zbek tilida esa miqdor ko‘rsatuvchi so‘z (masalan, "ko‘p") bo‘lmasa, -lar qo‘shimchasi ko‘plikni anglatish uchun shartli hisoblanadi.

Numerativ so‘zlar tizimi koreys tilining eng murakkab qismlaridan biridir. O‘zbek tilida biz asosan "dona", "nafar", "bosh" kabi sanoqli birliklardan foydalanamiz. Koreys tilida esa numerativlar predmetning shakli va tabiatiga ko‘ra qat’iy tasniflanadi: uzun narsalar uchun -jaru (자루), yassi narsalar uchun -jang (장), texnika va mashinalar uchun -dae (대) ishlatiladi [2]. Bu holat koreys xalqining

borliqni tasniflashdagi o‘ziga xos kognitiv yondashuvini ko‘rsatadi. O‘zbek tilida esa bunday qat’iy ixtisoslashuv kamroq kuzatiladi.

Kelshik kategoriyasi bo‘yicha har ikki tilning o‘xshashligi tushum, jo‘nalish va o‘rin-payt ma’nolarida ko‘rinadi. Biroq, koreys tilidagi "Mavzu yuklamasi" (topic marker: -eun/-neun) o‘zbek tilida muqobil morfologik shaklga ega emas [1]. O‘zbek tilida gapning mavzusi odatda gap boshida kelishi va urg‘u yordamida ajratiladi. Egalik kategoriyasi esa tillararo eng katta farq nuqtasidir. O‘zbek tilida har bir shaxs uchun alohida egalik qo‘shimchalari mavjud bo‘lsa, koreys tilida egalik faqat olmoshlar (masalan, nae — mening, uri — bizning) orqali ifodalanadi [3].

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, o‘zbek va koreys tillaridagi ot so‘z turkumini qiyosiy o‘rganish har ikki tilning agglyutinativ tabiatidagi o‘ziga xosliklarni ochib beradi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki:

Koreys tili otlarida numerativlar va hurmat formalari tizimi o‘ta murakkab shakllangan bo‘lib, bu ijtimoiy munosabatlarning tilga ta’sirini aks ettiradi.

O‘zbek tili otlari esa egalik va kelshik tizimining mukammalligi bilan ajralib turadi, bu esa gapda so‘zlarning sintaktik bog‘lanishini yanada aniqroq ifodalaydi.

Har ikki til agglyutinativ bo‘lishiga qaramay, o‘zbek tili ko‘proq sintetik, koreys tili esa (kelshik yuklamalari hisobiga) nisbatan analitiklikka moyildir [1].

Ushbu farqlarni bilish nafaqat nazariy tilshunoslik, balki amaliy tarjima jarayonida ham muhim ahamiyatga ega. Kelajakda ushbu qiyosiy tahlillarni sifat va fe’l turkumlari doirasida kengaytirish ikki til o‘rtasidagi lisoniy mutanosiblikni yanada aniqroq belgilashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Mahmudov, N. "O‘zbek tili va dunyo tillari: qiyosiy tahlil". Toshkent, 2012.
2. Kim, J. "Koreys tili grammatikasi: nazariya va amaliyot". Seul, 2018.
3. Nurmonov, A. "Tanlangan asarlar". 2-jild. Toshkent, 2012.
4. Safarov, Sh. "Pragmalingvistika". Toshkent, 2008.
5. Yo‘ldoshev, M. "Badiiy matnning lisoniy tahlili". Toshkent, 2010.